

סילבוס

מבוא למשפט עברי - 62100

תאריך עדכון אחרון 05-02-2019

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 6

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: מפטים

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 0

סמסטר: סמסטר ב'

שפט ההוראה: עברית

קמפוס: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז): בני פורת

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: benny.porat@mail.huji.ac.il

שעות קבלה של רכז הקורס: לפני תיאום מראש

מורים הקורס:

ד"ר בנימין פורת

עו"ד יהושע פפר

מר חגי שלזינגר

תאור כללי של הקורס:

המשפט העברי הוא אחת מיצירותיו המשמעותיות ביותר של העם היהודי, והוא מרכיב מרכזי בהבנת זהותה התרבותית. כזה, קיבל המשפט העברי מעמד מיוחד במסגרת המשפט הישראלי, והפך לחלק מתבנית נפו. קורס מבוא זה מוקדש להיכרות עם יסודות עולמו הייחודי של המשפט העברי כתרמת משפט וכষית משפט, תוך מתן דגש מיוחד על זיקותיו אל המשפט הישראלי ומערכות ייחוסיו עמו.

מטרות הקורס:

היכרות מובאית עם סוגיות מרכזיות בתפיסה עולמו המשפטית של המשפט העברי.
השוואות סוגיות מרכזיות אלה עם החשיבה המשפטית המודרנית בכלל והישראלית בפרט.
הבנת מקומו של המשפט העברי במסגרת המשפט הישראלי הן מבחינה מעמדו הפורמלי הן מבחינת השפעתו המعيشית.
לימוד סוגיות דוקטרינריות במשפט המהוות שבחן נגash המשפט העברי עם המשפט הישראלי.
עמידה על עמדותיה העקרוניות הייחודיות והשונות של המשפט העברי שבחן בכוונה לאתגר את החשיבה המשפטית המודרנית.

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:

הסטודנטים מצופים בסיום הקורס:
לעומוד על מאפיינוי הייחודיים של המשפט העברי כתרמת משפט וכষית משפט
ליישם רעיונות יסוד מן המשפט העברי על דילמות משפטיות בננות זמננו
להשווות דוקטריניות שונותמן המשפט העברי ומן המשפט המודרני
להכיר ספרות מחקר בסיסית בתחום המשפט העברי
 לנתח כראוי טקסטים ראשוניים של המשפט העברי

דרישות נוכחות (%):

אין

שיטת ההוראה בקורס: הרצאות, תרגולים, עבודות בכתב, בחינות ביןימים, בחינות סיום

רשימת נושאים / תוכנית הלימודים בקורס:

1. המשפט העברי: משפט דתי?
2. המשפט העברי └ בין תבונה להtagלות
3. המשפט העברי └ בין מסורת לחידוש
4. חלוקת ההלכה לתקופות: מעמדה הנורמטיבי
5. המשפט העברי: מוסדות שיפוטיים
6. פוזיטיביזם ומשפט הטבע
7. מגוון מקורות המשפט
8. אמת, מחלוקת וחופש הדעתות
9. הכרעת ההלכה בעולם של מחלוקת

10. משפט ותרבות
11. פורמליזם ומהות
12. הערמה
13. כלליים ועקרונות
14. סטיית שופט מן הדין; דין ויושר
15. פשרה ודין
16. שיח זכויות ושיח חובות
17. קהילתנות ואינדיבידואליזם
18. הকניין
19. שיקולי צדק ושיקולי עליות במשפט הפרט
20. סדר הדין וראיות: בין אמת לאמת משפטית
21. המשפט העברי בעמיה המשפט הישראלי א: קליטה ישירה
22. המשפט העברי בעמיה המשפט הישראלי ב: קליטה עקיפה
23. המשפט הישראלי בעמיה פוסקי ההלכה
24. מדוע לנו משפט עברי? גישות שונות

חומר חובה לקריאה:

1. דוד נובק, ספר בראשית והחוק הטבעי, תכלת 14 (תשס"ג), 117-99.
2. אבי שגיא, אלו ואלו - משמעותו של השיח ההלכתי ─ עיון בספרות ישראל (תל-אביב 1996) 175-224.
3. "סמכותם של חכמי ההלכה" מבוא לתורה שבعل-פה (האוניברסיטה הפתוחה, תשנ"א) יחידה 8, עמ' 29-9.
4. יעקב בלידשטיין, אפלו אומרים לך על ימין שהוא שמאל', מחקרים בהלכה ובמחשבת ישראל מונגים לכבוד פרופ' רקמן, רמת גן תשנ"ד, 221-241.
5. חיים נחמן ביאליק, ההלכה ואגדה, כל כתבי ח"נ ביאליק, ת"א תש"ך, עמ' רכג-רכט.
6. ישעיהו ליבוביץ', מציאות מעשית, בתוך: יהדות, עם יהודה ומדינת ישראל, ירושלים ותל אביב, תשל"ט, עמ' 13-36.
7. משה זילברג, כרך דרכו של תלמוד (ירושלים, תשמ"ד) 45-59.
8. משה זילברג, כרך דרכו של תלמוד (ירושלים, תשמ"ד) 26-44.
9. יאיר לורברבאים, צלם אלוהים: ההלכה ואגדה (ירושלים, תשס"ד) 129-145.
10. חנינה בן מנעם יחס התלמוד הירושלמי והתלמוד הבבלי לסתית שופט מן הדין' שנთן המשפט העברי ח' (תשמ"א) 134-113.
11. אליאב שוחטמן, סדר הדין בבית הדין הרבני, כרך ב (ירושלים, תשע"א), פרק י: הצעת פשרה לבuali הדין (עמודים נבחרים) 594-587, 634-615.
12. חנן דגן, דין עשיית עשר: בין יהדות לliberalism, בתוך: ד' גוטווען ומ' מאוטנר (עורכים), מהיסטוריה, ירושלים תשנ"ט, עמ' 165-190.
13. ארנסט וינריב, הפקת טובת הנאה שאין לכפור בה כתווצה מהתערבות הזרלת', דין ישראל כה (תשס"ח), 99 (ניתן למקד את הקראיה בעמודים הבאים: 113-134, 113-116, 99-105).
14. יהושע ליברמן, כלכלת ההלכה: ראשיתו של תחום מחקר חדש?, דין ישראל יב (תשס"ט) תשמ"ה), עמ' ז-כד.
15. אסף לחובסקי, 'משפט עברי' ואידיאולוגיה ציונית בארץ ישראל המנדטורית', מ' מאוטנר, א' שגיא

- ור' שמייר (עורךם), רב תרבותיות במדינה דמוקרטיות יהודית, תל אביב, תשנ"ח, 633.
16. פנחס שיפמן, דיני המשפחה בישראל (מהדורה שנייה, תשנ"ה) כרך א' 56-5.
17. מנחם אלון, 'דרך חוק בחוקה: ערכיה של מדינה יהודית וdemocratic לאור חוק יסוד כבוד האדם וחירותו', עיוני משפט יז (תשנ"ג), 659.
18. אהרן ברק, 'מדינת ישראל כמדינה יהודית וdemocratic', עיוני משפט כד (תש"ס-תשס"א), 9.
19. יצחק ברנד, ערכאות של גושים במדינת היהודים (ירושלים, 2010), עמ' 53-72.
20. בני פורת, 'חמשה מושגים יהודים של דמוקרטיה ישראלית', בთוך: בני פורת (עורך), מחשבות על דמוקרטיה יהודית (ירושלים, 2010), 17-27.
21. אריה אדרעי, 'מדוע לנו משפט עברי', עיוני משפט כה (תשס"ב), 467-487.
22. חנינה בן מנחם, 'חוק יסודות המשפט תש"מ 1980: חובת ציות או חובת הייעוצות', שנותן המשפט העברי יג (תשמ"ז), 257-264.
23. בג"ץ 702/81, מינצ'ר נ' לשכת עורך הדין, פ"ד לו (2), 1.
24. בג"ץ 152/82, אלון נ' מ"י, פ"ד לו (4), 475-464.
25. ע"א 506/88 שפר נ' מדינת ישראל פ"ד מה(1), 87, פסקאות 7, 20, 27, 38, 57, 1-4 מתוך פסק דין של המשנה לנשיא מנחם אלון.
26. בש"פ 2145/92 מדינת ישראל נ' ויקטור גואטה, פ"ד מ"ז(5), 704, פסקאות 1-2, 11-18.
27. ע"א 506/88 שפר נ' מדינת ישראל פ"ד מה (1) 87, אלון: פסקאות 1-13, 28-38.
28. R. Cover, *A Jewish Jurisprudence*, 5 J. Of Law and Religion 65 (1987).
- קובר רוברט (1987) תורת המשפט היהודית של הסדר החברתי, בთוך: יוסי דוד (עורך), שאלה של כבוד: כבוד האדם כערך מוסרי עליון בחברה המודרנית (ירושלים, 2006), 139-147.
29. YUVAL SINAI, RECONSIDERING RES JUDICATA □ A COMPARATIVE PERSPECTIVE
21 Duke J. Comp. & Int'l L. 353 (2010-2011)

חומר לקריאה נוספת:

א"א אורבן, ההלכה □ מקורותיה והתפתחותה, הוצאת יד לתלמוד, 1984, פרק יג: ההלכה □ בין דעת משפט, עמ' 139-154.

משה זילברג, כך דרכו של תלמוד, פרק שmini, בთוך: כתבי משה זילברג, ירושלים, תשנ"ח, עמ' 139-161.

א"א אורבן, הלהקה ונבואה, מעולמתם של חכמים, ירושלים תשmach, עמ' 49-21.

יצחק אנגלרד, 'תנור של עכני' □ פירושיה של אגדה', שנותן המשפט העברי א (תשלי"ד), 50-45.

אריה אדרעי, על סוף בית המדרש ┌ דילמות מן העבר ואתגרי ההווה', עיוני משפט כז (2003), 193-207.

בנימין ברاؤן, 'דוקטרינה "דעת תורה": שלושה שלבים', דרך הרוח ב (תשסה) 537-600.

יעקב כץ, 'דעת תורה - הסמכות הבלתי מסיגת שטוענים לה בעלי ההלכה', בין סמכות לאוטונומיה במסורת ישראל (1997), 95-104.

לורנס קפלן, 'דעת תורה - תפישה מודרנית של הסמכות הרבנית', בין סמכות לאוטונומיה במסורת ישראל (1997), 105-145.

ויחנן ד' סילמן, 'קול גדול ולא יסוף ┌ תורת ישראל בין שלמות להשתלומות, ירושלים, תשנ"ט.

שלום רוזנברג, לא בשמות היא: תורה שבבעל פה ┌ מסורת וחידושים, אלון שבות, תשנ"ז.

שלמה זלמן הבלין, על "החתימה הספרותית" כיסוד החלוקת לתקופות בהלכה', מחקרים בספרות התלמודית (תשמ"ג) 192-148.

אברהם מלמד, על כתפי ענקים, רמת גן, תשס"ד.

ישראל יי' יובל, 'ראשונים ואחרונים, Moderni et Antiqui', ציון נז (תשנ"ב), 369.

י', פצ'ניק, 'סיום של תקופות סמכות בהלכה', בთוך: י' שויקה וח' סבטו (עורכים), מנהת אהרן ┌ מאוסף תורני לזכרו של הרב אהן שויקה זצ"ל (ירושלים, תש"מ) 221-199.

"ישראל תא-שמע", הילכתא כבתראי: בחינות היסטוריות של כל משפט, שנთען המשפט העברי ו-
תשל"ט-תש"מ), 405-423.

שי עקיביא וווזנר, 'הלכתא כבתראי' [ע"י מחדש], שנთען המשפט העברי כ (תשנ"ז), 167-151.

ש, אסף בתי הדין וסדריהם אחרי חתימת התלמוד (ירושלים תרפ"ד) 25-106 (קריאה מרפרפת).

ש, אסף העונשין אחרי חתימת התלמוד (ירושלים, תרפ"ב) 15-44.

ג, אלון, "ר"ג הנשיה וב"ד הadol ביבנה", תולדות היהודים בארץ ישראל בתקופת המשנה והتلמוד
114-192.

מ, פרנק, קהילות אשכנז ובתי דין (תל אביב, תרצ"ח).

ש, אלבק בתי דין בימי התלמוד (ירושלים 1980).

א, אנקר, "יסודות במשפט הפלילי העברי" משפטיים כ"ד (תשנ"ד), 206-177.

ח, בן מנעם, "ענישה שלא מן הדין" משפטי ארץ דין דין ודין (עפירה, תשס"ב) 163-152.

דוד נובק, 'reauן חוק טבעי בהגותו של הרמן כהן', נתיעות לדוד (תשס"ה), קלא

אברהם מלמד, 'חוק הטבע במחשבה המדינית של ימי הביניים והרנסנס', דעת 17 (תשמ"א), 49

נחום רקובר, 'מקור החיוב בשבוע מצוות בני נוח', ספר פרופ' חמ"י גבריהו א (תשמ"ט), 21

, תא-שמע, הספרות הפרשנית לתלמוד באירופה ובצפון אפריקה: קורות אישים ושיטות חלק ראשון 1000-1200 (ירושלים תש"ס) 13-31.

, תא-שמע, מנהג אשכנז הקדמון - חקר ועoon (ירושלים תשנ"ט) 105-13.

מ' הלברט, מהפכות פרשניות בהתהווותן █ ערכיהם כшибולים פרשניים במדרשי ההלכה (ירושלים תשנ"ז) 168-203.

חיים כהן, על התוקעים עצם לדבר ההלכה (לבית התקדים במשפט העברי)', מבחר כתבים, (ירושלים, תשנ"ב) עמ' 41-56.

ז' ורהפטיג, "התקדים במשפט העברי", שנתון המשפט העברי ו-ז (תש"ט-תש"מ), 132-105

ח' בן-מנחם, נ' הכת, ש"ע וזרנر, המחלוקת בהלכה (חלק שני █ מקורות ופירושים) (ירושלים, תשס"ג) 17-57.

א' אדרעי, "הוראה או טעות █ על חובת הציות במחשבת ההלכה", עיוני משפט כ"ד (תש"ס) 463-517.

, ברנדס, ראשיתם של כללי הפסיכה - משמעותם, היוצרותם והתפתחותם של כללי הפסיכה המתיחסים לתנאים ונסיבות (חיבור לשם קבלת תואר ד"ר לפילוסופיה, האוניברסיטה העברית, תשס"ב).

, ד' גילת, פרקים בהשתלשלות ההלכה (ירושלים, תשנ"ב) 180-161.

יצחק היינמן, טעמי המצוות בספרות ישראל, מהדורה חמישית, ירושלים, תשכ"א.

ציפורה כגן, הלכה ואגדה כצופן של תרבות, ירושלים, תשמ"ח.

שולמית אלמוג, 'משפט וספרות, הילכה ואגדה', מחקרים משפטיים יג (תשנ"ג), 413-440.

אבינעם רוזנק, 'אגדה והילכה', בתוך: עמיי ברהולץ (עורך), מסע אל ההלכה ┌ עיונים בין-תחומיים בעולם החוק היהודי, תל-אביב, 2003, עמ' 285-312.

ח' כהן, "על המידות והשיעורין", שנתון המשפט העברי ג-ד (תשל"ז-תשלו"ז), 217-232.

א' מלכיאל, "אידיאולוגיה והילכה בהיתר המכירה של הרב קוק", שנתון המשפט העברי כ (תשנ"ג), 169-211.

ב' בראון, "פורמליזם וערכים : לשוה דגמים" עיונים חדשים בפילוסופיה של הילכה (תשס"ח) 257-233.

ש' שילה, ההערכה בתלמוד, שנתון המשפט העברי ח (תשמ"א), 309-355.

אליעזר גולדמן, 'המוסר, הדת והילכה', מחקרים ועיונים: הגות יהודית בעבר ובהווה (ירושלים, תשנ"ג), 265.

אליעזר ברקוביץ, 'כוחה המוסרי של הילכה', הילכה ככוח ותפקידה (ירושלים, תשמ"א), 84; 'כוחו של מוסר', שם, 105.

הרב אהרון ליכטנשטיין, 'עבירה לשמה' הרהורים בהלכה ובמחשבת', חיים דיטש ומנחם בן שושן (עורכים), האחר בין אדם לעצמו ולחולתו (תל אביב, 2001), 99.

מנחם אלון, 'עקרונות מוסריים כנורמה הלכתית', דעתך כ(תשכ"ב), 62.

אליעזר בשן, 'דרך דרכי נעם', דעתך מה (תש"מ), 171.

אליאב שוחטמן, 'יחס יהודים נוצרים: מפני דרכי שלום ומשום איבאה', מחניים 1 (תשנ"ב), 52.

נחום רקובר, גدول כבוד הבריות: כבוד האדם כערך-על (ירושלים, תשנ"ט).

יעקב בלידשטיין, 'גдол כבוד הבריות' עיונים בгалגוליה של ההלכה, שנתון המשפט העברי ט-ו (תשמ"ב-תשמ"ג), 127.

יעקב בלידשטיין, 'כבוד הבריות וכבוד האדם', יוסי דוד (עורק), שאלת כבוד: כבוד האדם כערך מוסרי עליון בחברה המודרנית (ירושלים, 2006), 97.

ח' בן מנחם, ב' לפשי'ץ (עורכים) דין ווישר בתרות המשפט של הרמב"ם עיונים במורה נבוכים ג; לד (ירושלים, תשס"ד)

ברכיהו לפשי'ץ 'פשרה', משפט הארץ, (עופרה תשס"ב), עמ' 137-151

איתן לפשי'ץ, "פשרה עד היכן? גבולות הדיון בפשרה" שנתון המשפט העברי כ"ד (תשס"ז-תשס"ז) 63-122

הרב יצחק ברויאר, ציוני דורך, ירושלים תשמב, עמ' 86-57;

- משה זילברג, *כך דרכו של תלמוד*, ירושלים תשכט, עמ' 66;
- חיים כהן, *זכויות אדם במקרא ובטלמוד, אונ' משודרת*, פרק א;
- חיים כהן, המשפט (ירושלים, תשנ"ג), עמ' 512
- MICHAEL WIGDOR, *Between Citizenship and Commerce: The Hebrew Law of the Market in the Modern State*, Tel Aviv, Tshs"h 296-233.
- פניה עוז זלצברג, *ישורשים יהודים של הרפובליקה המודרנית*, תכלת 13 (תשס"ג), עמ' 130-89.
- יוסף יצחק לפשייז, *על תורת הכלכלת היהודית*, תכלת 17 (תשס"ד), עמ' 89-63.
- אורן שטרוזמן, *תקנת השוק במשפט העברי: משמעותה וחוויניותה*, דין ישראל ט (תשל"ח-תש"מ), עמ' 2-2.
- נחום רקובר, המscatter במשפט העברי, ירושלים תשמ"ח, שער שני: *תקנת השוק*, 72-55.
- מנחם אלון, *על ההתוישנות בדיין העברי*, הפרקליט יד (תש"י"ח), 179
- הרברט רצון ערוצי, *התוישנות בחוק ובהלכה*, תחומיין כא (תשס"א) 422
- רונן שמייר, *על מותם של משפט ישראלי*, מ' מאוטנר, א' שגיא ור' שמייר (עורכים), רב

דוד בס, גיור וקבלת מצוות: הלה ומעשה', צהר ל (תשס"ג), 29-40

מניק זיסקינד גולדברג, די安娜 וילה; זעקה דלוות: פתרונות ההלכתיים לביעית העגנות בזמןנו (ירושלים תשס"ד)

רות גביזון, ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטיה: מתחים וסיכויים (תל אביב, 1999)

אמנון רובינשטיין וברק מדינה, המשפט החוקתי של מדינת ישראל (מהדורה ששית, 2005), כרך א, פרק 6.

אליאב שוחטמן, 'הכרת ההלכה בחוקי מדינת ישראל', שנתון המשפט העברי טז-ז (תש"ג-תשנ"א), 417.

חיים ה כהן, 'על ערכאות של גויים ועל ערכם של יהודים', בתוך: מבחר כתבים (א' ברק ור' גביזון, ערכים, ת"א ירושלים, תשס"א), 205-220.

ישראל בן שחר ואייר הס, 'התוקף ההלכתי של חוקי המדינה', בתוך: שלמה אישון יצחק בזק (ערכים), כתר א (תשנ"ד), 231.

שמעאל שלה, דינה דמלכתא דינה (ירושלים, תשל"ה).

מנחם אלון, 'דיני הסגרה במשפט העברי', תחומי ח (תשס"ג) 263

הרבי שאול ישראלי, 'הסגרה עברית לשיפור זר', תחומי ח (תשס"ג) 287

הרבי יהודה בליר, 'הסגרת פושע לעם נוכרי', תחומיין ח (תשמ"ג) 297

מנחם אלון, 'ביסוס המערכת המשפטית על דיני התורה', תחומיין ח (תשמ"ג), 304

ידידה שטרן, 'מה יהודי במשפט הישראלי', בתוך: ידידה שטרן ואביוזר רביבצקי (עורכים), *דברים ושבטים: על יהדותה של מדינה דמוקרטית* (תשס"ג), 13-60.

Hanina Ben Menahem, 'Is Talmudic Law a Religious Legal System? A Provisional Analysis', 24 Journal of Law and Religion 379 (2008-2009).

Marvin Fox, [Maimonides and Aquinas on Natural Law], 3 Dine Israel v-xxxvi (1972)

David Novak, Natural Law in Judaism (1998), 1-26, 174-193.

Suzzane L. Stone, Sinnaitice and Noahide Law: Legal Pluralism in Jewish Law, 12 Cardozo L. Rev. 1157 (1990-1991)

Nahum Rakover, 'The Law and the Noahides', Jewish Law and Legal Theory (ed. M. Golding, Dartmouth Series, Aldershot, 1994) 73

J. David Bleich, 'Judaism and Natural Law', Jewish Law and Legal Theory (ed. M. Golding, Dartmouth Series, Aldershot, 1994) 85

Daniel B. Sinclair, [Maimonides and Natural Law Theory], Jewish Law and Legal

Robert M. Cover, 'Bringing the Messiah through the Law: A Case Study', *Religion, Morality and the Law* (J. R. Pennock & J. W. Chapman eds., New York and London, 1988), 201-217.

H' Ben-Menahem, *Judicial Deviation in Talmudic Law: Governed by Men, Not by Rules* (1991)

Haim Shapira, *The Talmudic Debate Over Compromise and the Goals of Judicial Process*, 26 *Dinei Israel* (2010)

B.S. Jackson (ed.) *Agunah: The Manchester Analysis, Draft Final Report of the Agunah Research Unit University of Manchester* (2010)

הערכת הקורס - הרכב הציון הסופי :
מבחן מסכם בכתוב/בחינה בעל פה 70 %
הרצאה 0 %
השתתפות 0 %
הגשת עבודה 15 %
הגשת תרגילים 0 %
הגשת דוחות 0 %
פרויקט מחקר 0 %
בחנים 15 %
אחר 0 %

מידע נוספת / הערות: